

Egyetemalapítás

Egy kisebbségben élő nép szellemi adventje

2000 novemberének végén háromnapos szimpóziummal ünnepelte tízéves születésnapját Nagyváradon a Sulyok István Főiskolából kinőtt Partiumi Keresztény Egyetem. Ehhez kapcsolódó, múltba tekintő és jövőt kémlelő gondolataimat szeretném most megosztani az olvasóval.

Jelenleg 650 diák tanul, s mintegy százhuszan oktatnak a két egyetemi és egy főiskolai karon. A tanárok a szélrőzsa minden irányából érkeznek: Kolozsvárról, Debrecenből, Budapestről. A Bölcsészettudományi Karon vallás-tanár–szociális munkás szak, vallás-tanár–német szak és filozófia szak működik. Az Alkalmazott Tudományi Karon intézményi menedzsment és zenepedagógia–egyházi zene szak működik. A főiskolai kar tanító–idegen nyelv (angol, német) és tanító–román szakot, ezenkívül kereskedelmi és turisztikai egységek vezetése szakot oktat. Az egyetemi karoknak már van ideiglenes működési engedélyük, a főiskolai karon azonban a tanítóképzés még ezt sem kapta meg, ami nagy érvágást jelent, amint erről a kb. hetven, már végzett tanító sorsa tanúskodik: el nem ismert diplomájukkal csak a képesítés nélkülieknek járó fizetéssel, helyettesi státuszban dolgozhatnak és bármikor elbocsáthatók, a szakképzett magyar tanítók hiánya pedig a Romániában még meglévő magyar osztályok szét hullását sietteti.

Az egyetemet a Pro Unversitate Partium nevű egyházi alapítvány működteti, többnyire a hívek adományából, beleértve a külföldi testvéregyházakat is. A jelenlegi magyar kormány nagymértékben támogatja az egyetemet. A román kormány az összköltség 2%-ával járul hozzá – segély formájában – a magyar fiatalok egyetemi-főiskolai oktatásához.

A kisebbségi sorsba kényszerült népeknek van egy elvehetetlen, a hatóságok által elhallgathatatlan fegyverük: az álom. Több ez afféle olcsó vágy-álomnál, inkább inspirált történés, olyasmí, amiről a Biblia beszél. Teremtői pillanatok ezek. Álmában kapott társat Ádám (1Móz 2,21–23), és a földi istentörténet „beágyazódását” időszámításunkba, vagyis Jézus Krisztus születését is kemény „álommunka” előzte meg (lásd József álmait: Mt 1,18–25; 2,13–15.19–21).

Nemcsak az amerikai Martin Luther Kingnek „volt egy álma”, hanem a romániai forradalom lezajlása utáni párszaldalmi káoszban Tökés László püspöknek és a hozzá csatlakozó Simeonoknak és Annáknak is voltak álmaik; ők vették karjaikba, és dajkálták életre az egyetem ügyét.

Ha Eötvös József nem írta volna meg jó másfél évszázaddal ezelőtt, hogy „vannak helyzetek, amikor a siker reménye nélkül is kötelességünk fáradozni” – ahogyan Tonk Sándor kolozsvári történészprofesszor idézte előadásában –, azt gondolhatnánk, hogy ezek a sorok a valóságtól elrugaszkodott helybeliek lelkesedésének a szüleményei. „Egyetemalapítással az előző századokban királyok próbálkoztak, ők sem mindig eredményesen”, kommentálta az eseményeket az egyik Debrecenben oktató professzor. Ebből a távlatból nézve az erőfeszítéseket, a nagyváradiak heroikus küzdelmében talán a temesvári forradalom eszménye folytatódott a maga hétköznapi, kevésbé látványos formájában. Erőszakmentes ellenállás volt ez a kitartás, mégpedig az a fajta, amit nem most találtak fel. A 17. században élt Apáczai Csere Jánost idézte az imént említett kolozsvári előadó, és a holland népet állította példának: Hogyan is győzték le ők a spanyol igát? Egyetemalapítással, a kiművelt emberfők szellemi fegyvereivel.

Hogy mi mindent takar a hétköznapiok csendes forradalma, arról Tolnay István egyházkerületi tanügyi tanácsos és Szűcs István rektorhelyettes számolt be.

Az egyetemalapítás „mélységét és magasságát” talán akkor sejthetjük meg, ha a mondatok mögé figyelünk, arra, ami a beszámolókból el sem hangozhatott, azokra úttalan utakra, amelyek Bukarestbe vezetnek, s amelyeket ezeknek az embereknek újra és újra meg kellett járniuk. Nemcsak a romániai közlekedési viszonyokra gondolok, hanem azokra az emberséget megpróbáló, ép idegsejteket pusztító, kiszolgáltatott kilincselésekre, várakozásokra, bizonytalanságokra, amelyekről Tolnay István csak félmondatokban szólt. Ahhoz, hogy ki tudjuk találni, mi van a félmondatok mögött, hogy megértsük a megérthetlent, itt kell élni kisebbségi sorsban. De működik itt egy láthatatlan csodaszak is, amelyet egyelőre csak odafönn akkreditáltak, s amelyre azok szakosodtak, akik a járatanban is utat találnak. „Nagy dolog, amit elértünk, de még mi minden van előttünk...” – zárja le egy újabb befejezetlen mondattal a beszélgetést az egyetem egyik oszlopmembere.

Az egyetem geneziséről az első rektor, Mester Zsolt számolt be. Sorai önmagukért beszélnek:

„Számomra különleges jelentőséggel bír az évforduló, amelynek megünneplésére összegyűltünk. Egybeesik ez Krisztus Urunk születésének kétezredik, a magyar államiság létrejöttének ezredik évfordulójával. Szerénytelen-ség-e talán rövid tízéves megemlékezésünk ilyen, az emberiség és a magyarság számára sorsfordító eseményekkel akár csak együtt emlegetni is? Véleményem szerint nem az.

Adott egy vallásos közösség, amely évtizedek óta folyamatosan hátrányos megkülönböztetésnek van kitéve azért, mert ősei hitében akar megmaradni, és nem hajlandó elhagyni, elárulni egyházát, s amely emiatt gyakorlati üldözésnek van kitéve. Az erdélyi, a partiumi, a romániai magyar nemzeti közösségről van szó, amely a kisebbségi lét láthatatlan, ámde érezhető bilincseibe kényszerítve, létében, nyelvében, hitében fenyegetve – és ez a három dolog ugyanazt jelenti –, állandó rafinált megaláztatások közepette, anyagi, szellemi értékeitől megfosztva egyszer fel emeli a fejét, és azt mondja: Elég volt! Eddig, és ne tovább! – és elindul az öntudatosodás, az öntudatra ébredés felé. Az a pillanat ez, amikor elhatározza, hogy főiskolát létesít, amely megteremti az öntudatra ébredés szellemi hátterét, és állandóan újraterejtve önmagát is, ezt a folyamatot visszafordíthatatlanná teszi. Ezért nem tekintem szerénytelenségnek évfordulónk és a nagy évfordulók párhuzamát.

Az emlékezetéről azt mondják, megszépíti a múlt eseményeit. Emlékeimben kutatva azonban csak kis örömköket, rövid megelégedett szakaszokat találok, annál több küzdelmet, nehézséget, rosszindulatot és gáncsot, sajnos nemcsak a hatalom, hanem saját véreink részéről is. Egy kolozsvári tanügyi nagygyűlésen, ahol sok szervezet és intézmény csak elképzeléseiről tudott beszélni, mi pedig beszámoltunk arról, hogy immár negyedik évfolyamunk tanul a főiskolán, hogy végzős hallgatóink vannak, és azt is elmondtuk, hogy további célunk a főiskolát egyetemmé átalakítani, egy jelenlévő – közderült-ségre – hangosan megjegyezte: »álmodik a nyomor«. Nos, a nyomor álma, íme, valósággá vált. A hatalom durváb-

ban avatkozott az életünkbe. Magam előtt látom a tanügyminisztert, aki tőltollal a kezében sürgetett: »Nos, akkor lemondanak-e a jogi karról, vagy nem engedélyezem a többi hármát sem.« Egy perc alatt kellett döntenem, és azután hazajövet kiállni a jogi kar mintegy száz hallgatója elé, és elmagyarázni, hogy zsarolás áldozatai vagyunk, és hogy feláldoztuk őket a hittudományi, a szociális munkás és a német kar oltárán. Amikor rémálmaim vannak, most is ezeket a jeleneteket látom.”

Beszédét végül azzal zárta, hogy kívánja, „diákok, tanárok és mindazok, akik bármit tehetnek érte, és szeressek a most induló egyetemet, ahogy mi szerettük annak idején a Sulyok István Református Főiskolát”.

A kezdeteket idézve állíttassék emlékezni azokra a „véneknek” is, akik nemcsak álmaikkal támogatták a váradi magyar nyelvű felsőoktatást, hanem hatodik, hetedik évtizedüket taposva képesek voltak váltani, és főiskolai tanárként megkezdtek új. „második karrierjüket”. Néhányan közülük már nem élhették meg a tízéves jubileumot, de előadásaik mély nyomot hagytak a kirepült évfolyamok eszében és szívében.

Pedig milyen körülmények között kellett oktatni! Télen fűtés híján nem egyszer télikabátban, vagy áramkimaradásakor zseblámpával a kézben... Nem szól az írott krónika arról sem, mit is jelentett úgy működtetni egy intézményt, hogy kilenc éven át bizonytalan volt az épület jogi helyzete, és a legkülönfélébb román intézményekkel kellett összezsúfolódni. A fehér hajú Eszenyeiné Széles Mária professzor asszony még emlékszik arra az éjszakára a 90-es évek elején, amikor egy hajszálon múltott, hogy a magyar református hívek hitéből és pénzéből felépített épületből román állami egyetem vagy ortodox szeminárium legyen. A hallgatók élő láncot alkottak az épület körül, a fiúk a lépcsőn feküdtek, hogy testüikkel védjék az „ősi falakat”. A hatodik X-en már jóval túl lévő akkori dékán asszony egész éjszaka őrizte a bejáratot, és a férfiakat is meghazudtoló bátorsággal szállt szembe az épületet elfoglalni akarókkal. Az ő számukra a reformációi ige, hogy „ha Isten velünk, kicsoda ellenünk”, nem régmúlt egyháztörténelem, hanem a váradi egyetem 20. század végi alapításkronikájának egyik lapszéli jegyzete. Nem véletlen, hogy az egyetem Teológiai Intézetének igazgatójaként ma is ő a lehangosabb emlékeztetője annak, hogy ha Isten velünk, annak meg kell látszódnia az egész intézményen, annak keresztyén-keresztyény voltán. Megnyitó áhítatában arról a Világosságról beszélt, aki képes elhozni a kisebbségi nyomorúságba kényszerülteknek is a szellemi adventet, mert az őt követők is „maguk is fényforrássá válnak”. A sötétség miatti panasz helyett éljünk a fölülről kapott fényvel, és „teremtsünk” világosságot az agyokban a szívekben!

Amikor a tudományos konferencián az egyetem jövőjét kémeleltük, óhatatlanul a visszatekintés kapott hangsúlyt, hogy az ősök helytállásából, hitéből erőt merítsünk.

Várad a reformáció korában a magyar protestantizmus egyik jelentős iskolavárosa volt. Szoros kapcsolatban állt Debrecennel, s a történelmi krónika feljegyzi, hogy amikor 1564 szeptemberében a debreceni „Schola” a tűzvész áldozata lett, a váradi pótolta azt. Viszont amikor 1660-ban a török elfoglalta Váradot, a diákok Debrecenbe menekültek Martonfalvi Tóth György rektorral, aki ott olyan népszerűsége tett szert, hogy örökös rektorra választották. A 20. század végi új egyetemindítás elképzelhetetlen lett volna ennek a kulturális egységnek és örökségnek a revitalizálása, vagyis a debreceni egyetem tanárainak és a teológiának a segítségével nélkül.

A háromnapos tudományos ülés minden eseményéről lehetetlen tudósítani, már csak azért is, mert minden tanszék külön szekcióban dolgozta fel az elmúlt tíz év tudományos kutatási munkáit.

Tökés László püspök a vasárnapi istentiszteleten a talentumok példázatáról beszélt. A lehetőségek, a képességek nem egyformán oszthatnak el, de a számonkéréskor a hűség és hűtlenség tettei egyformán mérlegre kerülnek. Ez nemcsak az egyénekre, hanem a népekre, népcsoportokra is igaz. Újra kellene tanulni és tanítani ezt a szép bibliai szót: küldetés.

Amikor Kovács Béla rektor zárószavait hallgattam – ő hetente koptatja az utat Várad és Temesvár között (és bizonyára az is őt), magával hozva valamit az ottani szellemből –, sokféle érzés kavargott bennem (öt illeti leginkább közzönet azért, hogy mindez már felépült). Arról beszélt, hogy a fiatalok itt maradásának egyik záloga az egyetem, ezért tervezik annak bővítését, és már előrehaladott tárgyalások folynak a debreceni egyetemmel arról, hogy beindítják az angol és a műszaki menedzsment szakot. Itt meg is állt kezemben a ceruza. Felnéztem, hogy ellenőrizzem: Lehetséges, hogy ez az ember nyitott szemmel, hangosan álmodik? De benne van a Bibliában, hogy „tóvá lesz a délibáb”, és akik nagy nehézségek közepette, „sírva vetnek, azok vigadozva aratnak...”

Énekszóval végződött a háromnapos program. Berkesi Sándor, Liszt-díjas karnagy vezényelte a Partiumi Keresztyény Egyetem kórusát. Mi innen, Magyarországról talán már meg sem értjük, miért lábad könnybe a szemük a hallgatóság soraiiban ülőknek, amikor Bárdos Lajos 1956 után megzenésített Jeremiás-ímáját éneklék a partiumi és a székely fiatalok. Balássy László sorait hallgatva a történelmi sebek kezdenek sajogni, és talán a derékba tört egyéni sorsok is:

*„Szánj meg, Uram, szánj bennünket,
szánd meg szörnyű szegényünket!
Örökségünk elrabolták,
másoké az ősi jószág,
mint a barmot, úgy terelnek,
az ki fáradt, nem pihenhet...”*

Talán magát a karnagyot is váratlanul érték a meleg kézszorítások, és elcsodálkozott azon a közösségi lelkigondozáson, amit a kiénekelte bánat jelent. Amikor az előadás végén felálltunk a székből, még továbbzengett bennünk Szokolay Sándor hangszerelésében Széchenyi István sora, amely talán az egyetem pedagógiai programja is lehet: „Ha a kő durva és alakatlan, vess szobrot belőle!”

Írást olvasva senki nem vádolhat meg azzal, hogy pártatlanul tudósítottam. Nem elírás ez: vállalom – és talán velem együtt még sokan Magyarországon – az elfoglaltságot, ami nem mostani keletű, hanem a mélyen a múltunkba, egyéni családtörténetünkbe ivódott. Csak ötven év múltán, amikor édesanyám ihletet kapott, hogy papírra vesse emlékeit, hallottam arról a délutánról, amikor váradszöllősi otthonukból felkerekedve vonatra ültek – arra, amelynek a sínjeit a háború után a román oldalon felszedték –, hogy meglátogassák édesanyám hűgát, aki Konyáron volt óvónő. Soha többet nem mehettek haza. Még aznap éjjel megszállták a várost, s a házat, ahol éltek, feldúlták. A városhoz kötődő emlékei szétszóródtak. Csak néhányan maradtak az egykori tanítóképzős barátnők közül. Édesanyám legmerészebb álmaiban sem gondolt arra, hogy csaknem ötven év múlva nyolc gyermeke közül az egyik újra Nagyvárad felé veszi az útját. Azt a házat, ahol ők laktak, már nem lehet megtalálni, de valami mást igen: szellemi otthont, magyar egyetemet! Talán nem én vagyok az egyedüli, akinek ezzel a „hajajövetelével”, ha csak egy jottányit is, ha csak jelértékűen is, de kitérnyűsödött az egészségtelen „go west” (Menj nyugatra!)-törekvés.

A tízéves évforduló már mögöttünk van, sóhajtott fel az egyik helybeli tanár, de vajon lesz-e húszéves is? A jelenlegi politikai „földcsuszamlásban”, a legutóbbi választással, úgy tűnik, Románia keletnek vette az útját, ami a jövőben még nagyobb szakítószilárdságot követel az itt élő, két milliós magyar kisebbségtől, mert az anyaország viszont beállt arccal az Európai Unió felé. A jelenlegi megnehezült politikai légkörben Váradon százhusz tanár és 650 katolikus, illetve protestáns magyar diák kémeleli szorongva a jövődőt, vajon felkerül-e az a bizonyos pont az i-re a Partiumi Keresztyény Egyetem történetében.